

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी
योजनेअंतर्गत रेशीम उद्योग विकास योजना राबविणे
व रेशीम किटक संगोपन गृह बांधकामाबाबत.....

महाराष्ट्र शासन

नियोजन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: मगारो-५/प्र.क्र.७९/रोहयो-५

१६ वा मजला, नविन प्रशासकीय भवन, हुतात्मा राजगुरू चौक, मादाम कामा रोड,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
तारीख: ३१ मार्च, २०१६.

वाचा -

- १) शासन निर्णय क्रमांक: मगारो २०१३/प्र.क्र.१३७/मगारो-१, दिनांक ०४ मार्च, २०१४.
- २) शासन निर्णय क्रमांक: मगारो २०१४/प्र.क्र.७९/मगारो-५, दिनांक १० एप्रिल, २०१५.
- ३) शासन निर्णय क्रमांक: मगारो २०१४/प्र.क्र.७९/मगारो-५, दिनांक ०३ सप्टेंबर, २०१५

प्रस्तावना -

महाराष्ट्रातील कृषि हवामान आणि जमीन विषयक परिस्थिती तुती लागवडीस व रेशीम कोष निर्मितीसाठी अनुकूल आहे. तुतीची लागवड व रेशीम किटकांचे संगोपन ही कामे किफायतशीर आहेत. महाराष्ट्रातील कृषि हवामान, शेती विषयी पर्यावरणा संबंधीचे प्रश्न, ग्रामीण भागात रोजगार निर्मिती व उच्च मुल्यांकित पीक रचना या सर्व गोष्टींचा विचार केल्यास तुती लागवडीद्वारे रेशीम उत्पादन उद्योगास महाराष्ट्रात भरपूर वाव आहे.

संदर्भाधीन क्रमांक-१ येथे नमुद केलेल्या दिनांक ४ मार्च, २०१४ च्या शासन निर्णयान्वये महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत रेशीम उद्योग विकासाची योजना राज्यातील औरंगाबाद, जालना व बीड या जिल्हयात प्रायोगिक तत्त्वावर राबविण्यास मान्यता देण्यात आली होती. तदनंतर दि.१० एप्रिल, २०१५ च्या शासन निर्णयान्वये नागपूर व वर्धा या जिल्हयांचाही यामध्ये समावेश करण्यात आला होता. या जिल्हयामध्ये तुती लागवडीस मिळणारा प्रतिसाद विचारात घेता व या उद्योगातून शेतक-यांना मिळणा-या आर्थिक उत्पन्नाची हमी पाहता दिनांक ३ सप्टेंबर, २०१५ च्या शासन निर्णयान्वये सदर योजना संपूर्ण राज्यात राबविण्यास मान्यता प्रदान करण्यात आली आहे.

तुती लागवडीबरोबर शेतक-यांना कोष उत्पादनासाठी किटक संगोपन गृहाची आवश्यकता असते. सन २०१५-१६ पासून केंद्र पुस्कृत CDP योजना बंद झाल्याने किटक संगोपन गृहासाठी अनुदानाची कोणतीही योजना नसल्याने महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेअंतर्गत रेशीम उत्पादक शेतक-यांना

किटक संगोपन गृह बांधण्याची योजना राबविण्याचा प्रस्ताव रेशीम संचालनालयाकडून प्राप्त झाला आहे. तदनुसार महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेअंतर्गत राज्यातील रेशीम लागवड करणाऱ्या शेतकऱ्यांना किटक संगोपन गृह बांधण्यास मंजूरी देणे तसेच उपरोक्त नमूद संदर्भाधीन अ. क्र. १ ते ३ येथील शासन निर्णय अधिक्रमित करून सुधारीत शासन निर्णय निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधिन होती. त्याबाबत उपरोक्त नमूद संदर्भाधीन अ. क्र. १ ते ३ येथील शासन निर्णय अधिक्रमित करून शासन खालीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे:-

शासन निर्णय-

(अ) महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत रेशीम उद्योग विकास योजना संपूर्ण राज्यात राबविण्यास शासनाची मान्यता देण्यात येत आहे. या योजनेची ठळक वैशिष्ट्ये या शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट "अ" मध्ये देण्यात आलेली आहेत. तसेच याबाबत देण्यात यावयाच्या अनुदानाचा तपशील सोबतच्या "प्रपत्र -१" प्रमाणे राहिल.

(ब) महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत तुती लागवड करणाऱ्या शेतकऱ्यांना रेशीम किटक संगोपन गृहाचे बांधकाम करण्यास या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात येत आहे. तसेच याबाबत देण्यात यावयाच्या अनुदानाचा तपशील सोबतच्या "प्रपत्र-२" प्रमाणे राहिल. तसेच या योजनेची कार्यपध्दती, लाभार्थी निवड व तदनुषंगिक बाबी पुढीलप्रमाणे राहतील.

(१) महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत रेशीम उद्योग विकासातील योजनेच्या समाविष्ट बाबी :

अ) तुती, ऐन व अर्जुन वृक्षाची लागवड :-

१) जमिनीचा विकास करणे - नापिक जमीनीचे रुपांतर उपयुक्त जमिनीत करणेसाठी निवड केलेल्या जमिनीवरील उपलब्ध वनस्पती, झूडपी, झाडे, काडी, कचरा साफ करून जमीन लागवडीसाठी तयार करणे.

२) खड्डे खोदणे आणि रोपवन तयार करणे - मानकानुसार खड्ड्यांचा आकार व रोपवनाचे निश्चित केलेल्या अंतरानुसार खड्डे खोदणे व त्यामध्ये ३ ते ५ महिने वयाच्या अधिक उत्पादन देणाऱ्या रेशीम खाद्य वृक्षाच्या रोपांची लागवड करणे, त्यांना खते देणे इत्यादी.

३) जमिनीची मशागत करणे - माती आणि पाण्याचे संवर्धन होणेसाठी जमीन समतोल करणे, गुराढोरांपासून संरक्षण करणेसाठी संरक्षित खड्डा/बांध तयार करणे व आंतरमशागत करणे.

४) पाणी देणे, आळे तयार करणे, निंदणी करणे - रेशीम खाद्य वृक्षाचे रोपवन केलेल्या जमिनीतील इतर अनावश्यक झाडांची सफाई करणे, पाणी देणे, निंदणी करणे

५) भर खते देणे - मानकानुसार शेणखत, कंपोस्ट खत, गांडूळ खत, जैविक खत, इत्यादी खते सुरवातीला देणे आवश्यक आहे. उदा. सुरवातीला ४०० ग्रॅम गांडूळ खत प्रती झाड आणि ७५:२५:२५ किलो या प्रमाणातील नत्र : स्फुरद : पालाश लागवडीच्या दुस-या तिस-या व चौथ्या वर्षी रोपवनाला देणे आवश्यक आहे.

६) रोपवनाचे संरक्षण / रोग व्यवस्थापन करणे - खाद्य वृक्षांच्या निरोगी वाढीसाठी त्यांना रोग, किड, लागू नये तसेच बागेच्या/रोपवनाच्या वाढीसाठी केंद्र व राज्याचे संशोधन संस्थेने मान्य केलेले अधिकृत जैविक खते, नीम युक्त खते, किटकनाशक औषधीचा वापर करणे.

७) साहित्य व अवजारे - रोपवनाची उत्पादकता वाढविणेसाठी लागणारी रोपे, खते, रसायने इत्यादी मानकानुसार रोपवनाला देणे. तसेच रेशीम कोष उत्पादन काढणेसाठी आवश्यक त्या प्रमाणात किटक संगोपन साहित्य देणे.

८) लागवड पध्दती - लागवड पध्दतीनुसार त्याला आवश्यक असणा-या लागवड पध्दत (Package of Practices) हया तुती व टसर रोपवनासाठी वेगवेगळ्या राहतील. केंद्रीय रेशीम मंडळाच्या शिफारशीनुसार तुती लागवडीकरीता पट्टा पध्दतीचा अवलंब करण्यात यावा. तुतीकरीता प्रती एकर ५५०० रोपे व टसर करीता ऐन व अर्जुन वृक्षाची लागवड करताना प्रचलित पध्दतीने लागवडीचे अंतर ठेवण्यात येवून १८५२ झाडे प्रती हेक्टर असावेत.

ब) किटक संगोपनगृह बांधकाम :-

१) जागेची निवड - किटक संगोपनगृह तुती बागेजवळ शेतामध्ये असावे.

२) जागेचे सपाटीकरण - किटक संगोपनगृहाच्या बांधकामाकरीता निवडलेल्या जागेतील झाडे , झुडपे काढून टाकणे, जागेचे सपाटीकरण करणे.

- ३) पाया खोदणी - संगोपनगृहाच्या मंजूर करण्यात आलेल्या वेगवेगळ्या मॉडेलप्रमाणे व त्याच्या आकारमानाप्रमाणे, आराखडयात नमूद केल्याप्रमाणे पाया खोदणी करणे, संगोपनगृहाचा सांगाडा उभा करण्यासाठी पोलकरीता जमिनीत खड्डा खोदणे.
- ४) पाया भरणी व प्लिंथ तयार करणे- पाया भरून आणणे , जमिनीपासून २ फुट उंचीवर संगोपनगृहाकरीता प्लिंथ तयार करणे, कोबा करणे.
- ५) संगोपनगृहाकरीता बांधकाम करणे - राज्यातील भौगोलिक स्थिती व हवामानानुसार तज्ञांच्या मार्गदर्शनाखाली वेगवेगळे मॉडेल निश्चित करण्यात आले आहे. त्या मॉडेलप्रमाणे / नकाशाप्रमाणे संगोपनगृहाचे बांधकाम करणे आवश्यक राहिल.
- ६) संगोपनगृह उभारणीकरीता साहित्य - संगोपनगृहाकरीता निश्चित केलेल्या मॉडेलप्रमाणे व आराखडयाप्रमाणे आवश्यक ते साहित्य खरेदी करून शेडची उभारणी करणे, शेडच्या दोन्ही बाजूला २.५ फुट भिंतीवर शेडनेट उभारणी करणे, रेशीम अळीच्या संगोपनाकरीता रॅकची उभारणी करणे इ.

(२) लाभार्थी निवडीचे निकष :

अ) सदर योजने अंतर्गत खालील प्रवर्गातून लाभधारक निवडण्यात यावा.

१. अनुसूचित जाती
२. अनुसूचित जमाती
३. भटक्या जमाती (Nomadic Tribes)
४. भटक्या विमुक्त जमाती (Denotified Tribes)
५. दारिद्र्य रेषेखालील इतर कुटूंबे
६. महिला प्रधान कुटूंबे
७. शारिरिक अपंगत्व प्रधान असलेली कुटूंबे.
८. भूसुधार योजनेचे लाभार्थी
९. इंदिरा आवास योजनेचे लाभार्थी
१०. अनुसूचित जमातीचे व अन्य परंपरागत वन्य निवासी (वन अधिकार मान्यता) अधिनियम २००६ नुसार पात्र व्यक्ती
११. कृषि कर्ज माफी योजना सन २००८ नुसार अल्प भूधारक (१ हेक्टर पेक्षा जास्त २ हेक्टर पर्यंत) व सिमांत शेतकरी (१ हेक्टर पेक्षा कमी क्षेत्र)

ब) केंद्र शासनाच्या नवीन मार्गदर्शक सुचनांनुसार एका ग्रामपंचायत क्षेत्रातील उपरोक्त प्रवर्ग १ ते १० मधील लाभार्थ्यांना सर्वप्रथम लाभ देण्यात यावा व त्या ग्रामपंचायत क्षेत्रातील उपरोक्त प्रवर्ग १ ते १० मधील लाभार्थी संपल्यानंतर अल्पभूधारक व सिमांत शेतकऱ्यांना लाभ देण्यात यावा.

क) लाभार्थी हा महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत जाँब कार्ड धारक असावा तसेच त्याला स्वतःच्या लागवडीवर तसेच किटक संगोपनगृह बांधकामकरीता अकुशल मजुर म्हणून काम करणे आवश्यक राहिल.

ड) टसर क्षेत्राकरीता लाभार्थी हा वनपट्टेधारक असल्यास त्या क्षेत्रामध्ये ऐन व अर्जुन या खाद्यवृक्षाची लागवड संबंधित विभागाच्या मान्यतेने घेता येईल.

३) योजना राबविण्याची पध्दत -

कार्यक्षेत्र -

१) तुती लागवड व किटक संगोपनगृह बांधकाम योजना ही संपुर्ण राज्यात राबविण्यात यावी.

२) टसर खाद्य वृक्ष, ऐन व अर्जुन रोपांची लागवड योजना ही गडचिरोली, चंद्रपूर, गोंदिया व भंडारा या चार जिल्हयात राबविण्यात यावी.

नियोजन:

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना रेशीम विकास योजनेचा लाभ संबंधित लाभधारकांना होण्यासाठी पात्र लाभधारकांनी विहित नमुन्यात अर्ज तहसिल कार्यालयात सादर करावा व त्यांनी तो जिल्हा रेशीम कार्यालयास पाठवावा. याबाबतचा विहित अर्जाचा नमूना तसेच लागवड करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या तांत्रिक पात्रता निकष व इतर आवश्यक सूचना रेशीम संचालनालयाने ठरवून प्रसिध्द कराव्यात. या कार्यक्रमास व्यापक प्रसिध्दी देण्यात यावी तसेच यासाठी आवश्यक अर्जाचे नमूने वेबसाईटवरसुध्दा संचालनालयाने उपलब्ध करून द्यावेत.

रेशीम किटकांचे संगोपन करण्यासाठी मातृवृक्षांचे लागवड व संगोपन करणा-या सर्व कामांमध्ये स्पष्टपणे एकूण क्षेत्र, कामाचे स्वरूप, अंदाजित किंमत, सर्व कामांचा योजनानिहाय खर्च इत्यादी तपशिल नमूद असणे आवश्यक आहे. कोणत्याही कामाची द्विरुक्ती होणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.

जिल्हा रेशीम कार्यालयाने ग्रामपंचायतीसाठी मंजूर केलेला लाभार्थीनिहाय लागवड प्रकल्प प्रत्येक ग्रामपंचायतीला अवगत करणे आवश्यक आहे. कामांना मंजूरी देण्यासाठी किंवा शोल्फ ऑफ प्रोजेक्टमध्ये समावेश करण्यासाठी ग्रामपंचायतीने त्यांच्या क्षेत्रातील लाभार्थी निहाय लागवड प्रकल्प ग्रामसभेच्या मान्यतेसाठी सादर करावेत व ग्रामसभेच्या मान्यतेने लाभार्थ्यांची निवड अंतिम करावी.

१) रेशीम किटकांच्या संगोपनासाठी आवश्यक मातृवृक्षाची लागवड ही ज्या ठिकाणी जमीन आणि हवामान खाद्य वृक्षासाठी व किटक संगोपनासाठी योग्य असेल अशा ठिकाणी घेण्यात येईल. एकत्रित समूह विकास योजनेप्रमाणे (cluster development programme) ग्रामपंचायतनिहाय प्रकल्प विकासाचा आराखडयाची

व्यावहारिक साध्यता अभ्यासपूर्वक सर्वेक्षण करुन प्रकल्प आराखडा तयार करण्याची जबाबदारी रेशीम संचालनालयाची राहिल.

२) प्रकल्प विकासाची सर्व प्रकारची कामे प्रकल्प आराखडानुसार लागवडीचे क्षेत्र, निश्चित केलेली कामे, निश्चित केलेले खर्चाची मानके यानुसार दुबार/दुहेरी लाभ (पती व पत्नी) होणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.

३) एकदा एका लाभार्थ्याला लाभ दिल्यानंतर त्याच लाभार्थ्याला पुन्हा लाभ देण्यात येऊ नये किंवा त्या क्षेत्राला (जमिनीचा सर्व्हे नंबर/गट नंबर) पुन्हा लाभ देऊ नये.

४) समूहनिहाय प्रकल्प, लाभार्थी यादी, गांव/वार्ड निहाय प्रकल्प आराखडा ग्रामपंचायत स्तरावर योजना कार्यान्वय यंत्रणेने (संबंधित जिल्हा रेशीम कार्यालयाने) तयार करुन ग्रामसभेमध्ये प्रकल्प कार्यान्वित करावयाच्या तयारीने मान्यतेसाठी ठेवावा.

५) संबंधित जिल्हा रेशीम अधिका-यांनी केंद्रीय रेशीम मंडळाच्या सूचना विचारात घेवून ग्रामपंचायत क्षेत्रातील लाभार्थ्यांचा समावेश करुन तुती लागवड ते कोष उत्पादनापर्यन्तच्या बाबींचा समावेश करुन आराखडा तयार करावा व संबंधित ग्रामसभेच्या मान्यतेने सदर प्रकल्प कार्यान्वित करण्यात यावा.

६) सदर प्रकल्प आराखडयाला ग्रामसभेची मंजूरी प्राप्त झाल्यानंतर त्यातील लाभार्थ्यांचा प्रकल्पाला संबंधित जिल्हा रेशीम विकास अधिकारी श्रेणी-१ / श्रेणी-२ हे त्यांना असलेल्या वित्तीय अधिकारानुसार तांत्रिक मान्यता देतील. त्यानंतर सदर प्रस्ताव प्रशासकिय मान्यता देण्यासाठी तहसिलदार यांना सादर करतील व ते सदर प्रकल्प आराखडयास प्रशासकिय मान्यता देवून आराखडयानुसार निधी उपलब्ध करुन देतील.

७) तुती लागवड कार्यक्रम नरेगा, राष्ट्रीय कृषी विकास योजना, सीडीपी इ. वेगवेगळ्या स्रोतातुन राबविण्यात येत आहे. त्यामुळे तुती लागवड करणाऱ्या लाभार्थ्यांना योजनेचा लाभ देताना द्विरुक्ती होऊ नये याची खबरदारी सर्व संबंधितानी घ्यावी.

८) तुती लागवडीकरीता राज्याला दरवर्षी देण्यात येत असलेला संपूर्ण लक्षांकाचा समावेश या कार्यक्रमात करण्यात यावा.

९) तुती लागवडीस काही जिल्हयांमध्ये चांगला वाव असल्याने देण्यात येणारा लक्षांक जिल्हयांतर्गत परिवर्तनीय राहिल, तथापि त्यात बदल करावयाचा झाल्यास त्याबाबत संचालक (रेशीम) यांनी आढावा घेऊन सदर बदलास मान्यता प्रदान करावी.

(४) प्रकल्प आराखडा :

अ) समुह निहाय प्रकल्प आराखडयाला तांत्रिक मान्यता तथा प्रशासकिय मान्यता मिळाल्यानंतर मंजूर प्रकल्प आराखडयानुसार संबंधित क्षेत्र सहायक /जेष्ठ क्षेत्र सहायक / जेष्ठ तांत्रिक सहाय्यक यांनी ग्रामपंचायत प्रकल्पनिहाय अंदाजपत्रके (प्राकलने) तयार करुन संबंधित रेशीम विभागाने केंद्रिय रेशीम मंडळाच्या व महात्मा गांधी नरेगाच्या निश्चित मानकानुसार तसेच निर्धारित केलेल्या मजुरी दरानुसार अंदाजपत्रके तयार करावीत.

आ) लाभार्थीनिहाय /प्रकल्पनिहाय तुती लागवड करणार आहे तेवढ्या क्षेत्राचे अंदाजपत्रके (प्राकलन) सहाय्यक/संबंधित तांत्रिक कर्मचारी यांनी तयार करुन रेशीम विकास अधिकारी श्रेणी-१/२/सहाय्यक संचालक/उपसंचालक/संचालक यांना प्रदान केलेल्या वित्तीय अधिकारानुसार तांत्रिक मंजुरी देतील.

(५) योजनेचे संकल्पन, मानके व आर्थिक मापदंड :

तुती लागवडीसाठी प्रति लाभार्थी क्षेत्र मर्यादा ही ०.५ एकर ते १ एकर दरम्यान असावी व टसर, ऐन व अर्जुन रोपांची लागवडीसाठी प्रति लाभार्थी क्षेत्र मर्यादा ही ०.७ ते १ हेक्टर या दरम्यान असावी. भौगोलिक स्थिती व हवामानानुसार लागवड पध्दतीत बदल करावयाचा असल्यास तसा बदल संचालक, रेशीम संचालनालय यांच्या मान्यतेने करणे आवश्यक आहे. महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेकरीता तयार करावयाच्या अंदाजपत्रकांसाठी राज्याच्या मजुरी दराचा अवलंब करण्यात यावा. मनरेगा अंतर्गत तुती व टसर खाद्य वृक्ष लागवडीसाठी मजुरीवरील खर्चाची मानके त्या योजनेत निश्चित केलेल्या मानकानुसार राहातील.

(६) अंदाजपत्रक तयार करणे, तांत्रिक व प्रशासकिय मान्यता :

ग्रामसभेने लाभार्थ्यांची निवड अंतिम केल्यानंतर रेशीम संचालनालयाच्या तांत्रिक अधिका-याने लाभार्थीनिहाय अंदाजपत्रके तयार करावीत. तदनंतर रेशीम संचालनालयाच्या अधिका-यानी त्यांच्या वित्तीय अधिकारानुसार सदर अंदाजपत्रकांना तांत्रिक मान्यता देण्याची कार्यवाही करावी. तांत्रिक मान्यता प्राप्त झाल्यानंतर सदर कामांना प्रशासकिय मान्यता देण्याची कार्यवाही संबंधित तहसिलदार यांनी करावी.

कार्यान्वयन यंत्रणा	तांत्रिक मंजूरी	प्रशासकिय मंजूरी
रेशीम संचालनालय	संबंधित जिल्हा रेशीम विकास अधिकारी श्रेणी-१/२	तहसिलदार

(७) प्रत्यक्ष कार्यान्वयन :

प्रशासकिय मान्यता दिल्यानंतर तहसिलदार यांनी प्रत्येक कामासाठी हजेरीपत्रक निर्गमित करावेत. प्रत्येक लाभार्थ्यांचे काम हे स्वतंत्र काम समजण्यात येईल. ग्रामरोजगार सेवकांनी प्रत्येक कामाचे हजेरीपत्रक सांभाळून ठेवावे व अकुशल मजुराच्या उपस्थितीच्या नोंदी घ्याव्यात. तसेच मंजूर अंदाजपत्रकाप्रमाणे कामे होत असल्याची खात्री करावी. प्रत्येक आठवड्याचे काम पुर्ण झाल्यानंतर ग्रामरोजगार सेवक हजेरीपत्रकावर स्वाक्षरी करतील व सदर हजेरीपत्रक तांत्रिक (कंत्राटी) अधिका-याकडे सुपुर्द करतील. प्रत्येक आठवड्याला कामाचे मोजमाप संबंधित तांत्रिक (कंत्राटी) अधिकारी करतील व त्याच्या नोंदी मोजमाप पुस्तिकेत घेतील. त्यासाठी त्यांना जिल्हा रेशीम अधिकारी यांनी प्रशिक्षण द्यावे. रेशीम विभागाचे अधिकारी सदर कामाच्या मोजमापाची तपासणी करतील तसेच सहायक संचालक, रेशीम संचालनालय हे नमूना तपासणीची कामे करतील.

(८) निधीचे व्यवस्थापन :

आयुक्त, महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना, आयुक्तालय, नागपूर व संचालक, रेशीम संचालनालय, नागपूर यांनी संयुक्तपणे लागवडीचे नमुना अंदाजपत्रके तसेच किटक संगोपनगृहाचे मॉडलेनिहाय अंदाजपत्रक, आराखडा व कामकाजाचे वेळापत्रक तयार करून सर्व संबंधित क्षेत्रीय यंत्रणेस उपलब्ध करून द्यावे.

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजने अंतर्गत मजुरीचा संपुर्ण खर्च हा संबंधित मजुराला पोस्ट / बँक खात्यामार्फत तहसिलदाराकडून देण्यात येईल. तसेच सामुग्रीचे प्रदान संबंधित लाभधारकांनी व्हाऊचर सादर केल्यानंतर EFMS द्वारे तहसिलदारमार्फत करण्यात यावे.

(९) अनिवार्य बाबी :

उपरोक्त कार्यक्रम राबवितांना खालील बाबी अनिवार्य आहेत.

१. अकुशल कामे फक्त नोंदणीकृत जॉबकार्डधारक मजुरांकडूनच करून घेण्यात यावीत. तसेच संबंधित लाभधारक हा नोंदणीकृत जॉबकार्डधारक असावा आणि त्याने त्याच्या बागेत मजुर म्हणून काम करणे आवश्यक आहे.

२. कामाच्या प्रत्यक्ष ठिकाणी हजेरीपत्रक ठेवण्यात यावे व त्याच्या प्रती ग्रामपंचायत कार्यालयात ठेवण्यात याव्यात.
३. मजुरीचे भूगतान फक्त बँक/पोस्ट ऑफिस खात्यातून करण्यात यावे.
४. कंत्राटदारांना बंदी राहिल तसेच मजुर विस्थापित करणाऱ्या यंत्रांचा वापर करण्यात येवू नये. उदा. ट्रॅक्टरद्वारे नांगरणी करू नये.
५. अर्धकुशल व कुशल मजुरांचे भूगतान हे सामुग्रीचा भाग समजण्यात यावा. तसेच सामुग्रीचा एकूण खर्च हा एकूण प्रकल्पीय किंमतीच्या ४० टक्के पेक्षा जास्त नसावा. मजुरी साहित्याचे ६० : ४० प्रमाण तालुका स्तरावर राखण्यात यावे.
६. अभिसरणाच्या माध्यमातून निर्माण झालेल्या रोजगाराच्या माहितीचे अभिलेखे स्वतंत्रपणे ठेवण्यात यावेत.
७. प्रत्येक कामाला स्वतंत्र युनिक आयडी देण्यात यावा. प्रत्येक कामाची नोंद ग्रामपंचायतीच्या वर्क रजिस्टर मध्ये व मालमत्ता नोंदवही मध्ये करण्यात यावी. सर्व कामाचे सामाजिक अंकेक्षण ग्रामसभेमार्फत करण्यात यावे. सर्व कामांचे मुल्यमापन दक्षता व संनियंत्रण समित्यांमार्फत करण्यात यावे.
८. योजनेत करण्यात आलेली लागवड व संगोपनाच्या सर्व कामांची माहिती ग्रामपंचयातीने जतन करावी तसेच निवडण्यात आलेल्या लाभार्थ्यांची यादी जॉबकार्ड क्रमांकासह परिरक्षित करावी. लाभार्थ्यांचा हिस्सा, सीडीपी/इतर योजनेतून घेतलेले सहाय्य व महात्मा गांधी नरेगा मधून केलेला खर्च इत्यादी सविस्तर तपशील स्वतंत्रपणे मालमत्ता नोंदवहीत नोंदविण्यात यावा.
९. मजुरांना १५ दिवसांच्या आत मजुरीचे प्रदान करणे आवश्यक आहे. या संदर्भातील भूगतान आदेश तहसिलदारांमार्फत काढण्यात येतील.
१०. मापन पुस्तिकेमध्ये रोजगाराच्या नोंदी सीडीपी महात्मा गांधी नरेगा अभिसरण योजनेअंतर्गत केलेल्या कामाच्या नोंदी स्वतंत्र घेणे गरजेचे आहे.
११. तुती रोपे व रोपवनांची लागवड केल्यानंतर ९० टक्के झाडे जिवंत असणे आवश्यक राहिल.तसेच तुती, ऐन व अर्जुनवृक्षाच्या व्यवस्थापनामध्ये निंदणी, आंतरमशागत, पाणी , औषध फवारणी इ. कामकाज प्रकल्प अहवालातील अंदाजपत्रकामध्ये नमूद केल्याप्रमाणे करणे आवश्यक राहिल.

१२. तुती बागेमध्ये ९० टक्के झाडांची संख्या आढळून न आल्यास लाभार्थ्यास गॅप फिलींग (तुटाळी) स्वखर्चाने करून आवश्यक ती झाडांची संख्या जिवित ठेवणे अनिवार्य राहिल.

१३. किटक संगोपनाकरीता संगोपनगृहाचे निर्जंतुकीकरण, रेशीम अळीचे संगोपन, कोष उत्पादन व काढणी इ. मापन पुस्तीकेत नोंद घेतल्यानंतर व त्याची पडताळणी केल्यानंतर मजूरीची रक्कम अनुज्ञेय राहिल.

१४. तुती लागवड केलेल्या शेतक-यांनाच किटक संगोपनगृहाचे अनुदान अनुज्ञेय राहिल. तुती लागवड व किटक संगोपनगृह हा एकत्रित प्रकल्प असल्यामुळे याला एकच युनिक आयडी देण्यात यावा.

१५. संगोपनगृहाचे काम सुरु करण्यापूर्वी , प्रगतीपथावर असताना, व काम पुर्ण झाल्यानंतरचे फोटो रेशीम संचालनालयाने एमआरसॅक या संस्थेमार्फत विकसीत केलेल्या मोबाईल ॲपद्वारे काढणे आवश्यक राहिल.

१६. तुती लागवड व संगोपनगृहाची माहिती तसेच ऐन व अर्जुनवृक्ष लागवडीची माहिती रेशीम संचालनालयाने विकसीत केलेल्या संगणक संनियंत्रण प्रणालीवर भरणे आवश्यक राहिल.

(१०) संनियंत्रण व सादरीकरण :

१) महात्मा गांधी नरेगा अंतर्गत करण्यात येणाऱ्या सर्व खर्चाची सविस्तर माहिती कामनिहाय (मजुर उपस्थिती, मजूरीचे प्रदान) नरेगा सॉफ्ट वर अपलोड करण्यात यावी. नरेगा सॉफ्टवर या कामाची माहिती प्रवर्ग IV मध्ये अपलोड करावी.

२) वर्क मोड्यूल मध्ये कामाच्या अचूक नोंदी कराव्यात. कामाच्या क्षेत्र एककाच्या नोंदी करतांना (एकर/हेक्टर) विशेष काळजी घेण्यात यावी. तसेच अभिसरणाचा सविस्तर तपशिल जसे की, मनरेगा व्यतिरिक्त झालेला योजनानिहाय खर्च व रक्कम याची माहिती अपलोड करण्यात यावी.

३) सद्या मनरेगा मधून खर्च करण्यात येणाऱ्या रकमांकरीता जे लेखे ठेवण्याची पद्धत आहे त्याच पद्धतीचा वापर उपरोक्त योजनेत करण्यात यावा.

४) किटक संगोपनगृहाच्या वेगवेगळ्या मॉडेलच्या नोंदी करतांना संगोपनगृहाचे क्षेत्रफळ (लांबी X रुंदी) बाबतच्या अचूक नोंदी घ्याव्यात. याबाबतची माहितीही नरेगा सॉफ्टमध्ये नोंदविण्यात यावी.

५) प्रत्येक आर्थिक वर्षाच्या शेवटी जिवंत झाडांची टक्केवारी, झाडांची स्थिती या संदर्भातील माहिती नरेगा सॉफ्टवर भरण्यात यावी.

६) उपरोक्त कार्यक्रमाचे प्रभावीपणे संनियंत्रण संयुक्तपणे जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक तथा जिल्हाधिकारी, जिल्हा रेशीम अधिकारी, तहसिलदार यांनी करावे. या करीता रेशीम संचालनालयाने एका नोडल अधिकाऱ्याची नेमणूक करावी.

७) उपरोक्त कार्यक्रमांतर्गत करण्यात आलेल्या कार्यवाहीचा मासिक अहवाल जिल्हा रेशीम विकास अधिकाऱ्याने जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक तथा जिल्हाधिकारी यांना सादर करावा. जिल्हाधिकारी यांनी या कार्यक्रमाचा एकत्रित त्रैमासिक अहवाल विभागीय आयुक्त यांना सादर करावा व विभागीय आयुक्त यांनी त्यांच्या विभागाचा एकत्रित अहवाल प्रत्येक ६ महिन्यांनंतर शासनास सादर करावा.

८) उपरोक्त कार्यक्रमाच्या नियमित तपासण्या कराव्यात. राज्यस्तर १ टक्के विभागीय स्तर १० टक्के व जिल्हास्तर १०० टक्के या प्रमाणे प्रती वर्ष क्षेत्रीय भेटी देऊन कामकाजाचे गुणवत्तापूर्वक व वेळेत संनियंत्रण व्हावे म्हणून तपासण्या कराव्यात.

९) सदर योजना राज्यातील रेशीम उद्योग विकासाच्या योजना राबविणाऱ्या सर्व जिल्हयांना लागू राहिल.

१०) संचालक, रेशीम संचालनालय, नागपूर व आयुक्त, महात्मा गांधी नरेगा आयुक्तालय, नागपूर यांनी सदर कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी आवश्यक ती कार्यवाही करावी.

१२) सदर शासन निर्णय सहकार व वस्त्रोद्योग विभागाच्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१६०४०११२०२३३१७१६ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(प्रमोद शिंदे)
उप सचिव (रोहयो)

प्रत,

१. मा.राज्यपालांचे सचिव
२. मा.मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव

३. सर्व मंत्री व राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
४. सर्व मंत्री व राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
५. मुख्य सचिवांचे स्वीय सहायक
६. संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय
७. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क मंत्रालय, मुंबई
८. सर्व विभागीय आयुक्त
९. आयुक्त. महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना, नागपूर
१०. सर्व जिल्हाधिकारी
११. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हापरिषद
१२. प्रधान मुख्य वन संरक्षक, नागपूर
१३. आयुक्त (कृषि), महाराष्ट्र राज्य, पुणे
१४. संचालक, (रेशीम), रेशीम संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, प्रशासकीय ईमारत क्र.२, बी विंग, ६ वा मजला, सिव्हिल लाईन, नागपूर
१५. शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय मुंबई
१६. महालेखापाल, महाराष्ट्र राज्य) लेखा व अनुज्ञेयता (मुंबई/नागपूर
१७. महालेखापाल, महाराष्ट्र राज्य) लेखा परिक्षा (मुंबई/नागपूर
१८. सर्व उपजिल्हाधिकारी (रोहयो)
१९. सर्व जिल्हा रेशीम विकास अधिकारी
२०. सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
२१. सर्व उप सचिव/ अवर सचिव/कक्ष अधिकारी नियोजन विभाग (रोहयो).
२२. निवड नस्ती रोहयो-५

रेशीम लागवड विकास योजनेचे ठळक वैशिष्ट दशविणारे परिशिष्ट-अ

अ) तुती लागवड

अ.क्र.	बाब	वैशिष्ट्ये
१.	लागवड क्षेत्र मर्यादा	१ एकर (०.४० हेक्टर) प्रति लाभार्थी
२.	कालावधी	३ वर्षे
	प्रथम वर्ष	लागवड व संगोपन
	द्वितीय व तृतीय वर्ष	तुती बाग व किटक संगोपन
३.	अंदाजत्रकीय किंमत (तीन वर्षाकरीता) प्रति एकर	
	मजुरी	रु. १,२३,४४२/- (६८२ मनुष्य दिन)
	सामुग्री	रु. ६१,७३०/-
	एकूण	रु. १,८५,१७२/- केंद्रीय रेशीम मंडळाचे काही हिस्सा असल्यास सदर हिस्सा सामुग्रीत समायोजित करावा.
४.	मजुरी साहित्याचे प्रमाण	रु. १,२३,४४२: रु ६१,७३० (६६ : ३४)
५.	प्रायोगिक योजनेत समाविष्ट जिल्हे	राज्यातील तुती लागवड राबविणारे सर्व जिल्हे
६.	तांत्रिक मान्यता	जिल्हा रेशीम विकास अधिकारी श्रेणी-२ /श्रेणी-१
७.	प्रशासकीय मान्यता	तहसीलदार

ब) टसर, अर्जुन व ऐन रोपांची लागवड :

अ.क्र.	बाब	वैशिष्ट्ये
१.	लागवड क्षेत्र मर्यादा	२.५ एकर (१ हेक्टर) प्रति लाभार्थी
२.	कालावधी	४ वर्षे
	प्रथम वर्ष	लागवड व संगोपन
	द्वितीय, तृतीय व चतुर्थ वर्ष	संगोपन
३.	अंदाजत्रकीय किंमत (चार वर्षाकरीता) प्रति हेक्टर	
	मजुरी	रु. १,४१,७२३/-(७८३ मनुष्य दिन)
	सामुग्री	रु.४०,२८२/-
	एकूण	रु. १,८२,००५/-केंद्रीय रेशीम मंडळाचे काही हिस्सा असल्यास सदर हिस्सा सामुग्रीत समायोजित करावा.
४.	मजुरी साहित्याचे प्रमाण	रु. १,४१,७२३ : रु ४०,८२१ (७७ : २३)
५.	प्रायोगिक योजनेत समाविष्ट जिल्हे	गडचिरोली, चंद्रपूर, गोंदिया व भंडारा
६.	तांत्रिक मान्यता	जिल्हा रेशीम विकास अधिकारी
७.	प्रशासकीय मान्यता	तहसीलदार

प्रपत्र-१

मनरेगा अंतर्गत तुती लागवडीचा तीन वर्षाचा तपशील

		(अ) मजूरी	(ब) सामुग्री	एकूण (अ) + (ब)
		जमीन तयार करणे, शेणखत पसरविणे, सरी वरंबे तयार करणे, तुती रोपे लागवड, आंतर मशागत, खते व औषधी देणे, तुती छाटणी, गळ फांद्या काढणे, फांदी कापणे, शेड निर्जुतूकीकरण, चॉकी किटक संगोपन व कोष काढणे (मनुष्य बळ ६८२ तीन वर्ष @ १८१/- प्रति मनुष्यबळ)	शेणखत, तुती, रोपे, जैविक खते, पोषक औषधी, चंद्रीका, प्लॉस्टीक ट्रे, नायलॉन जाळी, सिकेटर, ब्रश कटर, गटूर स्प्रे पंप, निर्जुतूकीकरण औषध	
प्रथम वर्ष	अकुशल (रु.)	५१०४२	०	५१०४२
	कुशल (रु.)	०	३२१६०	३२१६०
	एकूण (रु.)	५१०४२	३२१६०	८३२०२
द्वितीय वर्ष	अकुशल (रु.)	३६२००	०	३६२००
	कुशल (रु.)	०	१९२८५	१९२८५
	एकूण(रु.)	३६२००	१९२८५	५५४८५
तृतीय वर्ष	अकुशल (रु.)	३६२००	०	३६२००
	कुशल (रु.)	०	१०२८५	१०२८५
	एकूण (रु.)	३६२००	१०२८५	४६४८५

प्रपत्र-२

मनरेगा अंतर्गत किटक संगोपन गृह बांधकामासाठी अनुदान.

	अ मजूरी/अकुशल (रुपये)	ब) सामुग्री /कुशल (रुपये)	एकूण (रुपये) (अ+ब)
	शेडसाठी जागा लेव्हलिंग, वाट तयार करणे, पाया खोदणी/ पाईपकरीता खड्डे तयार करणे इत्यादी, वाळु चाळणी, सिमेंट वाळु खडी मिकसींग, पाया भरणी करिता मटेरिल वाहतुक, आतील जमिनीवर मुरुम टाकणे, २.५ फुट भीत बांधकाम करिता साहित्य विट दगड वाळु खडी मिकसर इ. वाहतूक करणे, कोबाला पाणी मारणे, बांधकामाकरिता पाणी मारणे	पाया भरणी, भिंती बांधकाम व कोबा, शेडसाठी पाईप कापणे वेल्डींग करणे, फिंटींग करणे,पत्रे बसविणे,काईल टाईप लोंखडी पाईप, पत्रे सिमेंट/लोंखडी पत्राचे क्लॅप, स्कु व इतर, सिमेंट, वाळु, खडी, मुरुम, विटा व लोंखडी गज इ.	
मॉडेल -१ (१००० चौ.फूट)			
अकुशल (रु.)	३८५५३	०	३८५५३
कुशल (रु.)	०	४९०५०	४९०५०
एकूण (रु.)	३८५५३	४९०५०	८७६०३
मॉडेल -२ (६०० चौ.फूट)			
अकुशल (रु.)	२३३८९	०	२३३८९
कुशल (रु.)	०	३४३००	३४३००
एकूण (रु.)	२३३८९	३४३००	५७६८९
मॉडेल -३ (२२५ चौ.फूट)			
अकुशल (रु.)	१२७१०	०	१२७१०
कुशल (रु.)	०	१९३००	१९३००
एकूण (रु.)	१२७१०	१९३००	३२०१०